

ANEXO

“ Con el fin de acercarse al día a día de las personas que viven la rutina de las zonas rurales se lleva a cabo una entrevista para informarse de su problemática y de su esencia, descubrir como la arquitectura puede formar parte de todo este mundo y mejorarlo, dentro de sus posibilidades.”

“En primer lugar se dará una visión del mundo agrícola pasado, de después de la guerra civil, con los protagonistas de la recuperación agraria, dos agricultores que no le ponen fecha a su jubilación. Por consiguiente veremos una visión de los acontecimientos en que hoy se ve envuelta la agricultura de manos de agricultores que han seguido los pasos de su familia, y por último, una visión de cara al futuro de manos de Ingenieros agrónomos”

“Entrevista con agricultores, visión del pasado”

Salvador Garcés

- Per què va decidir vostè dedicar-se a l'agricultura?

- Perquè mon pare era agricultor i hem vaig ficar en ell a treballar, perquè abans no hi havia altra cosa. Però a mi m'agrada anar al camp, això per suposat.

- Ha canviat el teu dia a dia des d'abans fins ara?

- Home perquè ara mane jo de mi mateixa, i abans treballava per a mon pare. El que fèiem el primer de tot era anar a llaurar en dos animals, quan se cansava un, es ficava l'altre; després comprarem un tractor, però del tractor seria quan jo tenia 30 anys. Ara la gent té molta ajuda, sobretot en la motxilla, antes passaves el retrobat, passaves els ganxos, etc. però ara la majoria es la motxilla i acabes.

- Què es el que t'agrada del camp?

- Tots els amics eren agricultors i treballàvem junts, n'hi havien que anaven a jornal, n'hi havia que treballaven en lo seu.

- Diferència de rendibilitat entre abans i ara?

- Abans pagaven millor que ara, jo venia a molt mes les taronges abans, abans el guano estava a mitat de preu, i aixina tot. Ja no es tan rendible anar al camp.

- Què penses que passarà en el futur de l'agricultura?

- Això no ho sé, lo meu mentres visca jo ha d'estar com la taula, guanye o perga, això es a banda. Altres, hi ha molts que ho deixen estar, perquè si contes el que traus i el que t'has gastat, estàs net.

- I les vacances, li agrada tindre?

- A mi en la vida, si he anat alguna vegada, quatre o cinc dies obligat.

- Lo normal era viure de les pròpies terres?

- Sí, qui no tenia prou, pues anava a treballar per a altres. Abans en 7 o 8 fanecades d'hort

tenies prou per a la casa, però ara, ara no.

- Vostè que creu del cultiu ecològic?

- Això qui ho fa? Això diuen que no tiren, jo tirant de tot pareix que tinga la casa bruta, eixes taronges que les trauen tan boniques i que no tinguen res.

- A vostè li havera agradat que els seus fills i nets haveren sigut agricultors?

- Si fora abans sí, ara no. Jo tornaria a ser agricultor.

Camilo Garcés

- Per què va decidir vostè dedicar-se a l'agricultura?

- Nosaltres vivíem en una alqueria, on cuidàvem vaques i es dedicàvem al camp, així que quan vaig acabar d'estudiar als 14 anys i hem fiqui a ajudar a mon pare. Més tard vaig obrir una tenda de fitosanitaris, continuant amb els meus camps.

- Parlem de la vida en una alqueria.

- Jo vaig néixer en l'alqueria l'any 1935, igual que m'abuixo, ara ja no esta. Normalment solien ser arrendades, propietat de Comtes, i nosaltres treballàvem eixa terra amb més jornalers que moltes vegades feien nit en nosaltres. Ahir plantarem tabac, després vingué la guerra i en la pròpia alqueria es feien refugis per a amagar a la gent; plantarem arròs després de la guerra, perquè feia molta falta el menjar, i més avant tarongers. Quan va morir mon pare es traslladarem al poble, on també criàvem animals, fins vaques dins de casa, fins que ho varen prohibir sobre els anys 40.

- Diferencia de rendibilitat entre abans i ara?

- Abans més que ara, després del goteo va començar a caure, perquè abans es feia a manta, per tant, moltes comunitats no podien competir amb la Comunitat Valenciana, però després del goteo, la producció va multiplicar-se moltíssim. Però hui en dia a més a més no es pot comparar tot el que has de pagar per al camp i el que es guanya. I abans en poca terra era suficient per a una família, hui necessitem més.

"Entrevista con agricultores, visión del presente"

Carlos Pascual Carratalá y Gabriel Company

- Com vàreu decidir dedicar-se a l'agricultura?

- **Gabriel:** Per tradició, veus a tota la família i entres en la mateixa dinàmica, ja que moltes vegades es per necessitat d'ajudar als pares.

- **Carlos:** Jo, al no voler continuar amb els meus estudis, vaig decidir continuar anant a treballar en mon pare.

- Penseu que ha hagut un canvi en la rendibilitat en el vostre treball des de que vàreu començar fins ara?

- C: Sí, abans hi havia més.

- **A què es deu eixe canvi?**

- G: Supose que ha influït molt el tema de la globalització, hui tenim el producte que volem en la època que vulguem, al ser també més barat tot el que ve d'exportació, devalua el producte local; han apujat molt els gastos, (fitosanitaris, productes, etc.) però no el producte.

- **Valoració positiva del vostre treball.**

- C: La faena ben feta, ara que he venut les taronges per exemple, en el preu es reflexa el meu bon treball i això me produeix satisfacció i les amistats que es creen son molt especials.

- G: No tindré jefe, valore treballar al aire lliure, encara que hem d'adaptar-se a totes les condicions climàtiques, i com diu Carlos: cuidar un arbre, al final es com criar a un fill, es un sentiment complex d'explicar.

- **Valoració negativa.**

- C: La climatologia, en estiu molta calor, en hivern molt de fred, etc.

- G: La rendibilitat, pateixes molt, perquè amb qualsevol canvi bruscat pots perdre tot el treball d'un any. Són moltes variables les que actuen, a més el camp es com la Borsa, el que hui val a un preu, demà esta a un altre.

- **Penseu que moltes innovacions no arriben al camp?**

- C: Clar, perquè ací no es rendible, no hi ha suficientment terra. En extensions grans si que s'aprofiten.

- G: Ací hi ha minifundisme, aleshores comprar-se una màquina que al cap i a la fi la vas a gastar dos voltes a l'any, manteniment inclòs, no es rendible comprar-la. Andalusia o La Mancha son llocs on es parla d'hectàrees es més rendible.

- **Teniu constància de si aquest minifundisme es produït en algun temps en concret?**

- G: Que jo sàpiga sempre ha sigut així, perquè ara necessites més terra per a mantindre una família, en canvi abans amb 7 o 8 fanecades hi havia prou.

- C: Sempre hi ha hagut de tot, camps que s'han segregat però també que s'han unit.

- **Recomanaríeu als vostres fills que es dedicaren a l'agricultura?**

- G: No, perquè la previsió que porta no es la mateixa de quan jo vaig començar.

- C: No, perquè a més no hi han vacances, no hi han dumenges.

- **Noteu el canvi climàtic?**

- G: Sí, per suposat, cada vegada plou menys, la flor no ix quan toca, això produeix un canvi en la planta que afecta a la producció i a tot.

- **Penseu que hi ha solució?**

- C: En quant a nosaltres no.

- G: Clar, si no es posen d'acord els països a nivell general, no es pot fer res.

- **Què penseu del cultiu ecològic?**

- **C:** Ací es molt complicat, jo crec que està be, però en intenció de comerç no es vendria be. Una fruita que no és bonica no te cabuda en el mercat.

- **G:** El fruit ecològic, principalment, a la gent se li ven la imatge incorrecta, com una taronja perfecta, i és mentida. Lo ecològic seria lo ideal, nosaltres tindriem molt menys gestos. Però a no ser que fora una gent molt consciencià i que, a més, vulga pagar-ho més car, normalment no es compra. Lo ecològic produeix menys quilos per tant es menys rendible, sobretot en un context on es mira els quilos i no la qualitat del que es ven.

- **C:** Es un problema de conscienciació en la societat, d'aprendre a saber que estem menjant. Per exemple, en França si es valora aquest tipus de fruita.

- **G:** Clar, s'hauria de promoure campanyes per a informar a la gent de que veure fruita amb alguna imperfecció, no és mal, al contrari. Per exemple, en la taronja, la majoria de plagues se queden en la pell i no afecta a la fruita.

- **Quin creieu que és el futur de l'agricultura?**

- **G:** Pues, per a que fora mínimament rendible, hauria d'estar mecanitzat i per això, una extensió de terreny acceptable, si no, no valdria la pena. Hauria de tindre un valor mínim també, perquè, en teoria, el que hauríem de menjar és el que ix de terra i el mar, però la societat s'ha acostumat a menjar molt de menjar industrial, que hui en dia es més rendible.

- **Per què penseu que esteu menys valorats que en altres treballs?**

- **C:** Jo li dic a algú que sóc llaurador i quasi que se riu en la meua cara.

- **G:** Simplement, perquè la gent et mira segons cobres, no es mira lo dur que puga ser. I tampoc es valora, perquè es produeix, en Europa més del que es necessita, al haver sobre oferta pareix que no te necessiten. A més, en Espanya mai s'ha defés l'agricultura d'ací en Europa, com altres països, i tampoc es valora respecte a altres països, ací durant època de collita continuen entrant de països estrangers en compte de esgotar les nostres produccions.

- **C:** A més en Espanya també hi ha molt intrusisme, que quasi els que es dediquen hui en dia a l'agricultura no son agricultors, no com en França que si que han d'especialitzar-se.

Miguel Juan Cervera Andreu (actualmente Agricultor con estudios de Ingeniero Agrónomo)

- **¿Que te llevó a preferir trabajar de agricultor que de ingeniero?**

- Simplemente porque toda mi familia se ha dedicado a la agricultura, por lo que me he criado en el campo y siempre me ha gustado. Cuando llegó el momento de elegir carrera para continuar estudiando me decanté por Ingeniería Agrícola, pero luego cuando acabé me vi en la incertidumbre de: busco trabajo como ingeniero o ayudo a mi padre que ya esta muy mayor y dejará perder los campos, ante esta encrucijada dije: voy al campo porque sentía que era mi vocación.

El problema es que hoy en día necesitas más tierras para poder vivir de la agricultura y cada vez se necesita estar más preparado, por ejemplo mi padre no sabe utilizar un programador, y hoy en día si no sabes como combinar tecnología y agricultura estas perdido.

- ¿Que piensas de la figura del agricultor de “antes”?

- Creo que no han tenido opción, porque hoy puedes dedicarte a ello por vocación y antes era lo que había; además yo veo a mi padre que ha llegado a una edad que esta hecho polvo y en comparación con otras personas que se dedican a trabajos diferentes, y también por la diferencia de jubilación, ves que han llegado a esa etapa de la vida mucho mejor. No le han valorado lo suficiente por todo el trabajo físico que hoy en día le pesa.

- ¿Así que piensas que no estáis igualmente valorados que otros trabajos?

- Un día una persona mayor me dijo: “A los agricultores solo nos tienen en cuenta cuando hay hambre”. Cuando en las ciudades no ha habido para comer es cuando se han interesado por la agricultura; hoy en día ha cambiado mucho el tema porque podemos ver en cualquier ciudad contenedores llenos de comida, esto lo ve una persona mayor y se enfada, porque en un pasado les ha hecho mucha falta, y hoy la gente no valora las primeras necesidades porque tiene de todo mucho.

- Se comenta que, a diferencia de hace unos años cuando la agricultura era muy rentable, por el contrario, hoy en día se esta haciendo muy difícil el llevar los campos, por los bajos precios a los que los agricultores se enfrentan en el mercado. ¿Por qué crees que hay esta diferencia?

- Cada vez necesitamos producir más kilos de todo, muchas veces no produces calidad, lo que te importan son los kilos. Ahora parece que algunos sectores te demanden calidad, pero si no hay calibre se queda en el campo. Aquí mismo (Godolleta), antes producíamos mucha menos uva para Moscatell, pero el nivel de precios que se esta alcanzando en cualquier producto, en abonos, en agua, etc. Así que cuando hacemos el balance de rentabilidad, cada vez se produce más pero lo que se gana es prácticamente lo mismo, pero cada año los gastos son mayores.

- ¿Piensas que la figura del agricultor como hoy la conocemos va a desaparecer?

- Sí, totalmente, va a desaparecer. Otro problema a raíz de esto es el abandono de campos, cuando la descendencia de los agricultores no quieren continuar dedicándose al campo se “deja perder” por la desvalorización en el mercado de las tierras. Además entre la crisis, la falta de agua los costes de todo, hay muchos términos que están completamente descuidados, y claro, eso no es bonito. A los agricultores nos tendrían que pagar simplemente por ser los jardineros del país.

- ¿Entonces hacia donde piensas que se está encaminando la agricultura?

- Se necesitaría estar muy especializado, y además se necesita algo que aquí, en la Comunidad Valenciana no tenemos: Explotaciones grandes que se puedan mecanizar. Aquí puedes tener campos dispersos de ciertas anegadas, que no es rentable mecanizar, ni competencia alguna para otros lugares donde se habla de tantas hectáreas.

- ¿Cual es el papel de las cooperativas en todo esto?

- Aquí las cooperativas se están yendo a pique, porque están hechas para agrupar producción y gastos, pero luego ves que hay comercios que están liquidando mucho mejor que cooperativas; por tanto muchas veces es mejor dirigirte al propio comercio que invertir en la coope-

rativa.

- ¿Por qué crees que en otros países la agricultura y las cooperativas funcionan mejor?

- A mi me da la impresión que viendo reportajes de otros países, los agricultores están mejor valorados que aquí. Pero es que incluso cuando vas hacia el norte, País Vasco, Cataluña, etc. El mercado de cercanía, de la venta directa, eso se valora, aquí no; en Francia los políticos defienden mucho al sector. Nosotros no nos sentimos arropados por nuestros representantes políticos.

- ¿Que piensas sobre el cultivo ecológico?

- El cultivo ecológico tiene un inconveniente muy grande (aunque al final todos iremos a parar ahí por las leyes que nos limitan a utilizar menos químicos) tal y como esta enfocado hoy en día; la gente tendría que entender que una fruta que no está tratada químicamente no va a estar tan perfecta que una tratada con el método convencional, pero una persona que va a comprar se piensa que una fruta ecológica va a tener un aspecto perfecto, eso es imposible. Además la rentabilidad no es la misma porque produces menos, y aunque sea más cara, los consumidores son más reticentes a comprarla porque es más cara, habrá gente que no se lo pueda permitir. Sería lo ideal si la gente estuviera más concienciada.

- ¿Te gustaría que tus hijos se dedicaran en un futuro a la agricultura?

- No, cuando se vienen conmigo al campo prefiero que se pongan a jugar a que se interesen en lo que hago, porque es un trabajo muy sacrificado que no compensa todo el esfuerzo. Yo no tengo ni sábados ni domingos, si dejas de ir un día puede que ocurra algo que se cargue todo el trabajo del año. La agricultura en España cada vez está peor.

63

- ¿Te gusta tu trabajo?

- Sí, es muy bonito. Trabajo al aire libre y soy dueño de mi propio tiempo y de lo que hago. De echo yo creo que mucha gente, si lo probara, le encantaría. Yo volvería a ser agricultor, no me arrepiento.

“Entrevista a ingenieros agrónomos, visión del mañana”

Camilo Garcés Garcés

- Per què vares decidir estudiar agronòmiques?

- Tota la meua família s’ha dedicat des de sempre al camp, i des de xicotet ho he viscut d’una manera molt activa, i quan vaig tindre que prendre la decisió d’estudiar vaig veure que volia alguna cosa relacionada en l’agricultura. I enfonsant més en el tema vaig descobrir que era per al que havia nascut, pot ser que d’una manera un poc diferent a la familiar, però al cap i a la fi, el camp.

- Com veus l’agricultura en la actualitat en la Comunitat Valenciana?

- Hui per hui, ja podem veure que va a haver un gran canvi. Encara hi ha grans zones de mini-

fundisme, que difícilment poden competir en altres àrees d'Espanya característiques de grans extensions de cultius; però ací a València hi ha moltes terres heretades, en famílies que ja no se dediquen a l'agricultura, i hi han que se queden perdudes, però hi han que es compren i es fusionen en altres parcel·les, quedant en mans de gent que es dedica de forma professional al camp, fent de l'agricultura una activitat econòmica important i un negoci més actualitzat.

- Quina penses que es la qualitat de la Comunitat Valenciana?

- La Comunitat Valenciana, es caracteritza fonamentalment per ser una terra molt diferent en tot el seu conjunt, i que pot albergar quasi tot tipus de cultius, des d'hortícoles fins llenyosos, encara que la major part, per la que es coneguda València, es pel cultiu del taronger.

- Penses que es rendible, hui per hui, el sector agrícola? Aconsellaries en invertir en terra de cultiu?

- Sí, la citricultura, a la que hem dedique personalment independentment d'altres tipus de cultiu, és un tema que esta fent un gran canvi, i la inversió seria molt interessant amb una grata rendibilitat econòmica. Ha hagut una corrent prou negativa cap al cultiu del tarongers, però des d'una visió més especialitzada, s'estan veient nous punts de vista de com tractar aquests cultius. Empreses poden fer-se càrrec d'una millor manera, ja que podrien disposar d'una superfície major, de nova tecnologia i fer front a noves varietats a preus molt elevats.

- Creus que una persona no professional del sector podria beneficiar-se?

- Per exemple, com parlàvem abans, de les persones que hereten. El primer que poden fer si no els interessa es vendre-la o arrendar-la, de les dos formes adquireixen la seua compensació econòmica. Però si s'interessen i aposten per invertir en agricultura, el que haurien de fer es deixar-ho en mans d'assessors qualificats, per a traure la major productivitat i rendibilitat possible.

- Quin penses que és el futur de l'agricultura?

- El futur d'aquest sector va a quedar en mans de gent més especialitzada; aixina com hui per hui, encara podem veure agricultors encarregats del seu propi camp, la rendibilitat no és tanta com abans i molts han de compaginar-ho en jornals, i ha de ser prou dur compaginar aquestes dos tasques. Jo veig que les empreses agrícoles, amb la mà de gent qualificada, van a ser les responsables en un futur del sector agrícola. I tot canviarà radicalment, gràcies a que es podrà invertir realment en tecnologia, i tindre dades a gran escala que mai s'han pogut analitzar, i aixina aprofundir en els estudis de la biologia, la geotècnia, foliar, etc.

- Aleshores penses que un dels problemes que té el sector agrícola es la poca gent especialitzada?

- El problema és que hi ha molt estudiat però poques coses comprovades, i si tot açò no queda en mans de gent adequada no es podrà avançar. El llaurador, se dedica a fer el que l'experiència i la tradició han marcat, però els falta el pensament crític i analític de qüestionar-ho tot i anar més enllà en quant al funcionament de la planta. Encara queda molt per descobrir en aquest sector, s'ha d'avançar i apostar per la innovació.

- Que penses sobre el cultiu ecològic?

- Crec que al final haurem d'apostar per una fruita ecològica, pot ser no al 100%, però si amb

el fonaments de menys residus, menys químics, intentar promoure la fauna auxiliar, etc. Pot ser completament ecològic fora complicat, pe que al cap i a la fi has de tindre una rendibilitat adequada, però si la mateixa línia de tendència.

- Que és el que t'agrada d'aquest treball?

- Pues veure que gràcies als teus coneixements, pots fer créixer adequadament una plantació i al fi veure el resultat dels teus esforços en una bona collita. Saber com funcionen les plantes i poder demostrar que poden haver diversos camins, també bons, per a arribar al final.

- T'agradaria que els teus fills es dedicaren al mateix que tú?

- Sí, si es el que ells volen.

Juan Manuel de Dios Garcés

- Per què vares decidir estudiar agronòmiques?

- Tota la meua família s'ha dedicat al camp, i en un primer moment no va ser la meua decisió estudiar, però conforme vaig anar avançant, vaig veure que faltava una part científica important. Tot el que te que veure en el camp és interpretació, aixina que quan més especialitzat estigues, més conclusions bones pots traure.

- Com veus la figura de ton pare, de llaurador tradicional?

- Pues una figura amb molta experiència, però molt escèptic a l'hora de provar innovacions. Son la gent que encara mantenen l'agricultura per el plaer de tindre terra, veig a mon pare un tipus d'agricultor que es dedica a l'agricultura de forma romàntica que simplement per una rendibilitat.

- Quin penses que és el futur de l'agricultura?

- Jo veig l'agricultura com a ecosistema que forma part del nostre paisatge, però si que veig un futur en el que la majoria del sector estarà tutoritzat per empreses. També pense que els mercats i els propis consumidors tindran molt a veure, si es comença a demanar una fruita en 0 residus i ecològica, evidentment haurem de canviar la nostra forma productiva.

- No penses en que la figura de l'agricultor com tenim fins ara pugua perdurar?

- No, hi ha que pensar en superfícies molt més grans i en produccions més adequades per a la societat que tenim hui en dia.

- Que creus sobre el cultiu ecològic?

- Crec que es una forma de cultiu molt tècnica, perquè has de saber molt be com interacciona tot el que hi ha al voltant de la planta, també com pots ajudar-la de manera natural i saber com arribar a obtenir una fruita en bon estat. Però, es clar que s'ha de reeducar a la gent, perquè han de saber que l'aspecte del producte no serà el mateix, i el que passa es que se volen assumir de repent coses a les que la gent no està preparada, però seria lo ideal. D'alguna o altra forma estem encaminant-se cap a un cultiu més ecològic, ja siga perquè ens prohibeixen utilitzar cada vegada menys pesticides o perquè la gent està més conscienciada.

- Penses que el àrea agrícola es un tema poc estudiat?

- No, al revés esta molt estudiat, però poc aplicat. El que passa es que en la Comunitat Valenciana no hi ha una entitat de referència que marque la pauta en fer diferents coses. Molta gent de la universitat, on estan fent-se grans descobriments, es desil·lusionen perquè es desenvolupen coses molt interessants que no passen del laboratori, perquè no es donen conèixer. Empreses com la nostra volem fer d'intermediaris entre aquests desenvolupaments molt vàlides i els clients.

- Quin penses que ha de ser el pas per a que açò puga dur-se endavant?

- No sé si es al cap i a la fi una qüestió d'una campanya d'agro-informació o de que la pròpia gent que viu del camp viu molt desconnectada els uns dels altres. Per això son molt importants organitzacions, com les franceses, on es promouen tot aquest tipus d'informacions.

- Que et fa sentir-te orgullós de la teua feina?

- Pues trobar-li la solució a molts problemes globals, com els que hem parlat, que gràcies a la nova informació, nous punts de vista, etc. s'han fet possible. Divulgar tot açò i saber que cada vegada hi ha més interès per fer coses noves.

- T'agradaria que els teus fills es dedicaren al mateix que tu?

- Sí clar, si els agrada, però ha de ser vocacional perquè es dur. La citricultura es un negoci interessant.